
Tieteellisen keskustelun merkitys

Lokakuun alussa järjesti Suomen Akatemian yhteiskuntatieteellinen toimikunta Deta- ja Tandem-projektien arviointiseminaarin. Tässä seminaarissa Antti Eskola käytti puheenvuoron, jossa hän korosti tieteellisen keskustelun merkitystä. Eskola sanoi:

”Olen edellä yrittänyt tähdentää jatkuvan tieteellisen keskustelun ja sen taustan nostamisen tarpeellisuutta. En tiedä, olenko väärässä kun ajattelen, että eri teoriaperinteitä edustavien yhteiskuntatieteilijöiden olisi tässä tilanteessa hyvä käydä keskinäiset tieteelliset kiistansa hiukan syrjässä julkisuudelta ja pahantahtoistoilta tulkitsijoilta. Tieteelliset seminaarit, kokoukset ja koulutustilaisuudet olkoot niiden ensimmäisen paikka. Jos tämä ajatus on vastoin avoimen tieteellisen keskustelun periaatetta, muutan sitä hiukan toisenlaiseksi. Luettakoon se vetoamukseksi kaikille, jotka yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen parissa toimivat: Samalla kun yhteiskuntatieteilijöiden sisäinen keskustelu on tinkimätöntä, korkeatasoista ja kovaa, ulospäin ja kaikkia asiattomuuksia vastaan meillä pitää olla yhtä tinkimätön ja kova tiedettämme puolustava yhteisrintama.”

Näin Eskola. Parissakin päivälehdessä Eskolan sovittelevien sanojen kimppeihin hyökättiin. Tieteellisen elämän taantumuksellisille voimille ja eräille päivälehdille näytti olevan vaikeata niellä, ettei tästä seminaarista muodostunut sellainen Tandem-projektin teloitustilaisuus kuin oli ehkä odotettu. Pikemminkin seminaari oli ainakin eräiden puheenvuorojen osalta hyvä osoitus tieteellisen keskustelun merkityksestä ja välttämättömyydestä. Niinpä sitten parissa lehdessä ilmestyi tekstejä, jotka tulkitsivat Eskolan sanoja niin, ettei tieteellisten tutkimusten arviointi ollenkaan kuuluisi kansalle, vaan se olisi jonkinlaisen ”eliitin” yksinoikeus. Tämä on Eskolan sanojen kääntämistä nuriniskoin. Jokainen järjellä varustettu olio ymmärtää, että Eskola puhui Tandem-vainon kokemukset ja opetukset tiukasti mielessään. Ja taantumusvoimien Tandem-vainon pitäminen julkisen keskustelun malliesimerkinä on yhtä häpeällistä kuin olisi nostaa senaattori Joseph McCarthy demokraattisen valvonnan malliedustajaksi. Tosiasiassa Eskola, sen paremmin kuin kukaan edistysellinen tutkija, ei aseta t i e t e e l l i s t ä k e s k u s t e l u a j a j u l k i s t a k e s k u s t e l u a toistensa vastakohtiksi.

Tieteellinen keskustelu ja tieteestä käytävä julkinen keskustelu ovat — tai oikeammin: niiden pitäisi olla — yhdessä demokraattisen valvonnan ja yhteiskunnallisen osallistumisen muotoja. Jos tieteelliselle keskustelulle on olemassa vastakohta, niin sitä on ennen kaikkea se kulttuurielämän ”hulttioituminen”, jota olemme saaneet seurata Suomessa jo jonkin aikaa. Samalla tavoin todellisen julkisen keskustelun vihollinen ei ole tieteellinen keskustelu, vaan keltainen journalismi ja manipuloitu joukkotiedotus. Tieteellinen keskustelu on rainiolaisuuden vastakohta, julkinen keskustelu okkerismin vastakohta.

Mitä on tieteellinen keskustelu? Tämän kysymyksen lähempi käsittely ei

kuulu tämän pääkirjoituksen piiriin, jonka tarkoituksena on korostaa tieteellisen keskustelun merkitystä, sen välttämättömyyttä nykyhetken tiede- ja kulttuuripoliittisten solmujen aukaisemisessa. Tärkeämpää kuin puhua tieteellisestä keskustelusta on harjoittaa sitä. Kaksi vaatimusta tieteelliselle keskustelulle kuitenkin voidaan esittää. Ensinnäkin, tieteellisen keskustelun tulee olla tieteellistä, vastakohtana sovinnaisille fraaseille tai kapitalismin ja nykyisen elämänmenon apologioille; puheenvuoron tekee tieteelliseksi itse sisältö eikä se kateederi, jolta puhe pidetään. Toiseksi, tieteellisen keskustelun tulee olla keskustelua, vastakohtana hallinnollisille määräyksille ja noitavainoille. Tieteellinen keskustelu sallii täysin erimielisyyksien olemassaolon ja niiden säilymisen keskustelun kulussa, jopa edellyttää sitä. Tieteellinen keskustelu on oma keskustelunlajinsa tai -tyyppinsä. Se eroaa tavallisesta jutustelusta tai sanokaamme parlamentaarisesta keskustelusta siinä, ettei sen ratkaisemiseksi voida laatia mitään ulkokohtaisia normeja tai "pelisääntöjä", sen lopputulosta ei voida määrätä millään muodollisella mallilla. Tieteellisen keskustelun etenemisen ja lopputuloksen ratkaisee yksinomaan "asian logiikka". Tässä on tieteellisen keskustelun ominaislaatu.

Suomen akateemisessa elämässä on monenlaisia perinteitä. Sellaisia, jotka kehityksen kulussa ovat käyneet jyrkästi taantumuksellisiksi, sellaisia jotka ovat enemmän tai vähemmän vaarattomia kivettymiä. Osa näistä perinteistä on viehättäviä pikku yksityiskohtia, ja vihdoin on myös sellaisia perinteitä, jotka välttämättä muodostavat tieteellisen elämän kasvualustan. Yksi akateemisen maailman parhaita perinteitä on juuri tieteellinen keskustelu. Ilman tieteellistä keskustelua ei ole myöskään tieteellistä elämää, on vain byrokraattinen virasto tai aneeminen luostari.

Olisi tietenkin kohtuutonta väittää, ettei Suomessa lainkaan olisi tieteellistä keskustelua. Mutta yhtä selvästi on myös nähtävä, että tieteellistä keskustelua pyritään tukahduttamaan ja että todellisen tieteellisen keskustelun pääesteen muodostavat tieteen- ja demokratianvastaiset taantumusvoimat. Akateemikko G. H. von Wrightin vuosi sitten lausuma varoitus Suomen tieteen ja kulttuurielämän "hulttioitumisen" vaarasta ja hulttioittajista säilyttää edelleen ajankohtaisuutensa. Erityisesti yhteiskuntatieteissä tilanne on sellainen, että tieteellisen keskustelun käynnistäminen ja sen puitteiden laajentaminen edellyttää vielä paljon työtä ja keinotekoisien esteiden poistamista.

Suomessa tarvitaan sellainen tieteellinen yhteisö, joka tekee ja puolustaa tiedettä ja samalla ymmärtää paikkansa maamme kehityksen ja tulevaisuuden virrassa. Omalta osaltaan Tutkijaliitto pyrkii rakentamaan ja kiinteyttämään tällaista tieteellistä yhteisöä. Tutkijaliitto pyrkii kokoamaan edistyksellisten tutkijoiden rintamaa. Kun tällainen rintama ja yleensä tieteen ja edistyksen liitto asetetaan tavoitteeksi, on itsestään selvää, että se välttämättä edellyttää tieteellistä keskustelua ja eri tutkijoiden vakaumuksen kunnioittamista. Erilaisen vakaumuksen omaavien henkilöiden tai erilaisten osapuolten välinen liitto

on mahdollinen vain silloin, kun kullekin osapuolelle tunnustetaan itsenäisyys ja oikeus omaan vakaumukseen. Tieteen ja edistyksen liiton muodostaminen merkitsee sopimusta tai yksimielisyyttä tietyistä ohjelmallisista tavoitteista ja toimintayhtenäisyyttä tältä perustalta. Tutkijaliitto asettaa tällaisen liiton rakentamisessa etusijalle sen, mikä erilaisia edistyksellisiä tutkijoita yhdistää maailmankatsomuksellista tai poliittisista mielipide-eroavuuksista riippumatta. Tämä lehti, Tiede ja edistys, ei ole minkään suljetun kuppikunnan lehti. Meidän palstamme ovat olleet ja ovat avoinna kaikille edistyksellisille tutkijoille, myös muille kuin liittomme jäsenille, myös muille kuin marxilaisille tutkijoille. Näin on ollut asian laita kaikissa julkaisemissamme numeroissa, niin myös tässä numerossa. Taantumusvoimat pyrkivät rakentamaan ylittämättömän muurin marxilaisen ja ei-marxilaisen tutkimuksen välille: ne pyrkivät kaikkiin mahdollisiin keinoin poistamaan syntyvässä olevan dialogin marxilaisten ja muiden tutkijoiden välillä. Eikä ole sattuma, että taantumukselliset niin usein osoittavat suorastaan luvattoman alkeellista tietämystä marxilaisen maailmankatsomuksen ja tutkimuksen aakkosista. Kun argumentaatio ei riitä ja kun todellinen tieteellinen keskustelu pelottaa, on tietysti turvaututtava leimaamiseen, hallinnollisiin toimenpiteisiin ja syrjintöihin. Tiede ja edistys toimii toisin.

Tieteellinen keskustelu on elvytettävä oman itsensä vuoksi. Mutta asialla on laajempaakin kantavuutta. Tieteellisen keskustelun tasolla on tietty yhteytensä myös julkisen keskustelun tasoon ja kantavuuteen. Kapitalismin kriisin syvetessä ja taantumuksen pyrkiessä kiristämään otettaan myös julkisen keskustelun ehdot ovat heikentyneet. Viime vuodet eivät ole olleet julkisen keskustelun kulta-aikoja. Suuremmassa määrin kuin aikoihin kansan työtätekevät joukot ovat menettäneet rooliaan julkisen keskustelun subjektina. Tämä on vain osoitus kapitalismin lainmukaisesta kehityksestä. Porvarillisen vallankumouksen aikoinaan korostamat julkisen keskustelun ja julkisen mielipiteen periaatteet ovat nykykapitalismissa enenevässä määrin korvautuneet valtiomonopolistiselle joukkotiedotuksella ja karkealla manipulaatiolla. Tieteellisen keskustelun suuri tehtävä on kirvoittaa myös aitoa julkista keskustelua. Jokaisen edistyksellisen tutkijan suuri tehtävä on osallistua myös julkiseen keskusteluun ja työskennellä sen ehtojen varjelemiseksi. Sillä onhan asia niin, ettei tieteen ja edistyksen liiton voimaa punnita yksinomaan tieteellisessä elämässä, vaan samanaikaisesti ja ennen kaikkea yhteiskunnallisessa toiminnassa, toimintayhtenäisyydessä yhteiskunnalliseen edistykseen pyrkivien joukkojen kanssa. Edistyksellisen tutkijan paikka ei ole työtätekevien joukkojen yläpuolella tai ulkopuolella vaan keskellä.

Viime kuukausina on Suomen tieteen ja kulttuurin piirissä puhuttu paljon keskustelun merkityksestä. Se on hyvä asia. Ja se on ilmeisesti osoitus toisaalta taantumusvoimien kiristyvän otteen aiheuttamasta ahdistuksesta, mutta toisaalta myös syvästä tarpeesta kohti parempia aikoja, kohti kaikkien de-

mokraattisten voimien lujittuvaa yhteisrintamaa. On kuitenkin pidettävä mielessä, että keskustelu keskustelusta ei vielä ole kovin hedelmällinen keskustelun aihe. Keskustelun kohteeksi tulisi ottaa keskustelun sijasta — niin kuin Hegel ehkä sanoisi — ”asia itse”.

Tässä numerossa

Tiedepoliittinen keskustelu on maassamme näennäisesti vilkasta ja jatkuvaa, mutta tosiasiaassa se on sittenkin keskittynyt vain muutaman aiheen käsittelyyn. Hyvin vähälle on jäänyt tiedeteoreettinen keskustelu, tieteen yhteiskunnallisen aseman ja siinä tapahtuneiden muutosten tutkiminen. Julkaisemme Saksan Liittotasavallassa työskentelevän Erhard S t ö l t i n g i n artikkelin ”Tieteen yhteiskunnallinen kuva ja kokonaisuhteiskunnallinen uusintaminen”, jossa käsitellään luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden kuvan muuttumista sekä eräitä tunnettuja tieteenteoreetikkoja. Arto N o r o on kirjoittanut artikkeliin lyhyen johdannon.

Suomen Akatemian tutkijaprofessori, tunnettu eläintieteilijä Kari L a g e r s p e t z on kirjoittanut lehdellemme artikkelin ”Luonnontieteet, materialismi ja positivismi”. Prof. Lagerspetz korostaa materialismin periaatteen merkitystä ja kaikenlaisen reduktionismin virheellisyyttä. Pyrimme siihen, että Tutkijaliiton jäsenet seuraavissa numeroissa veisivät eteenpäin Lagerspetzin keskustelunavausta.

Ympäristöä ja ympäristönsuojelua koskeva tieteellinen ja epätieteellinen keskustelu on viime vuosina ollut jatkuvassa nousussa. Yrjö H a i l a pyrkii kirjoituksessaan esittämään tämän keskustelun syntyperustan ja tarkastelemaan kysymystä siitä, mihin keskustelu tulisi kohdistaa. Olemme pyytäneet ja saaneet tähän numeroon Helsingin yliopiston ympäristönsuojelun laitoksen professorin Pekka N u o r t e v a n kommentin asiasta.

Edellisessä numerossa julkaisimme ensimmäisen osan Matti V i i k a r i n ja Kari T o i k a n laatimasta Haatajan ym. ”Suomen työväenliikkeen historian” arvioinnista. Edellisessä osassa käsiteltiin teoreettis-metodologisia kysymyksiä, tässä osassa käsitellyssä ovat tämän laajan teoksen historialliset tulkinnot ja näkökulmat.

Marraskuussa 1977 kuoli vaikeaan sairauteen Esko E r v a s t i, viime vuosien kulttuurikeskustelun näkyvimpiä vaikuttajia maassamme. Julkaisemme Ervastian viimeisen haastattelun otsikolla ”Itsenäinen maa — itsenäinen kirjallisuus”, jonka teki kirjailija Aku-Kimmo R i p a t t i vähän ennen Ervastian kuolemaa.

Tämä numero tulee lukijoille jonkin verran myöhästyneenä. Myöhästyminen johtuu kirjapaino Kursiiviin 26. 11. 1977 kohdistetusta tihutyöstä, jota lehdistössä jo paljon on käsitelty tähän mennessä. Tihutyössä vaurioitui pahimmin juuri se kone, jolla mm. Tiede ja edistys painetaan.